

met het feit dat de voor export bestemde productie tot de helft verminderde. De suikerindustrie werd het zwaarst getroffen: het suikereareaal kromp tot niet veel meer dan een zevende in en van de 180 suikerfabrieken die op Java in bedrijf waren geweest, werden er 140 gesloten. Naast talloze inheemse werden ook veel Europese arbeidskrachten ontslagen: voor het eerst was er in Indië sprake van een vrij omvangrijke werkloosheid onder blanken. Velen van hen keerden noodgedwongen naar Europa terug, anderen bleven. In 1930 waren omstreeks zeventienduizend Europeanen hetzij in militaire, hetzij in civiele functies in dienst bij het gouvernement en werkten ca. vijftigduizend in de particuliere sector – onder die particulieren waren in '31 meer dan drieduizend werklozen, vijf jaar later ca. tienduizend; zij werden gesteund door comités die van het gouvernement de helft van de uitgekeerde steunbedragen terugbetaald kregen. Al die hulp ten spijt kwam menigeen in acute moeilijkheden te verkeren: men zag, hetgeen men in Indië nimmer had aanschouwd, Europeanen als straatkoopman langs de huizen gaan.

Precies als met de regering in Nederland het geval was, werd het Indische gouvernement gedwongen ordenend in het bedrijfsleven in te grijpen. Er werd een departement van economische zaken ingesteld en niet minder dan vijf-en-twintig nieuwe lichamen werden gevormd: fondsen, commissies en stichtingen, waarin overheid en bedrijfsleven samenwerkten teneinde de invoer te reguleren (bijna een derde daarvan stond tenslotte onder overheidscontrole) en greep te krijgen op de uitvoer. Internationale regelingen werden getroffen die alle neerkwamen op een drastische beperking van de productie; zij kwamen o.m. tot stand voor suiker, rubber, tin¹, koffie, thee, kinine en palmproducten.²

¹ Van '24 af vond de tinwinning op Banka en van '34 af bovendien die op het daarbij gelegen eiland Singkep plaats door de Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton die voor vijf-achtste eigendom was van het gouvernement, voor drie-achtste van de Billiton Maatschappij. Deze laatste maatschappij zette de tinwinning op Billiton voort. ² Bij de opstelling van die regelingen moesten soms Nederlandse tegen Nederlands-Indische belangen worden afgewogen, soms de belangen van inheemse producenten tegen die van de grote ondernemingen. Ten aanzien van de suiker was men in Indië van mening dat het Javase suikerriet ten dele was opgeofferd aan de Nederlandse suikerbieten, ten aanzien van de rubber constateerden de inheemse planters dat hun productie op een andere wijze werd beperkt dan die van de grote ondernemingen: voor de ondernemingen werd een contingent vastgesteld en hun productie werd beperkt doordat zij een bijzonder uitvoerrecht moesten betalen – op Sumatra leidde dat tot ongeregeligheden. De gouverneur van Sumatra's Oostkust die het met de protesten van de inheemse planters eens was, werd door gouverneur-generaal jhr. mr. B. C. de Jonge gedwongen ontslag te nemen; de Jonge's opvolger